

EDICE LIMES

Charles Taylor
Jazykový
živočich

NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Jazykový živočich

Šíře lidského užívání jazyka

Charles Taylor

Z anglického originálu *The Language Animal: The Full Shape of the Human Linguistic Capacity*,

vydaného nakladatelstvím Harvard University Press roku 2016,

přeložil Ondřej Štěch.

Doslov k českému vydání Petr Glombíček.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2021

Redakce Dita Křišťanová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První české vydání

© Univerzita Karlova, 2021

Copyright © 2016 by the President and Fellows of Harvard College

Published by arrangement with Harvard University Press

Translation © Ondřej Štěch, 2021

Afterword © Petr Glombíček, 2021

ISBN 978-80-246-4849-1

ISBN 978-80-246-4853-8 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Pro má vnoučata

Francis a Annik
Alba a Simone
Sabah a David

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
ČÁST I Konstitutivní povaha jazyka	II
Kapitola 1 Označující a konstitutivní pojetí	13
Kapitola 2 Jak jazyk vyrůstá	61
Kapitola 3 Za hranice kódování informací	93
ČÁST II Od popisné ke konstitutivní teorii	III
Kapitola 4 Teorie „Hobbes-Locke-Condillac“	113
Kapitola 5 Znázorňující dimenze jazyka	141
Kapitola 6 Konstituce 1: Artikulace významu	191
Kapitola 7 Konstituce 2: Tvořivá moc diskursu	283
ČÁST III Další aplikace	309
Kapitola 8 Jak se tvoří význam v příběhu	311
Kapitola 9 Sapirova-Whorfova hypotéza	343
Kapitola 10 Rozsah lidské schopnosti používat jazyk	355
DOSLOV K ČESKÉMU VYDÁNÍ	
Filozof nadaný pro komunikaci	371
REJSTŘÍK	385

Předložená kniha pojednává o lidské schopnosti užívat jazyka. Chci v ní ukázat, že jde o mnohotvárnější schopnost, nežli se obvykle předpokládá. Náleží k ní totiž též schopnosti vytváření významu, překračující dalece kódování a sdělování informací, které jsou příliš často pokládány za její hlavní podobu.

Inspiroval jsem se pohledy na jazyk rozvinutými v 90. letech osmnáctého století v Německu, v čase a místě, kde se sešel výkvět německého romantismu. Nejdůležitějšími teoretiky, o něž se opírám, jsou Hamann, Herder a Humboldt – odsud plyne mé označení pro teorii, kterou jsem z nich vyvodil, tedy „HHH“.

Jako kontrast vůči tomuto hledisku stojí teorie velkých myslitelů rané modernity, racionalistů a empiricistů, kteří jsou rovněž tvůrci moderních epistemologických teorií, zformulovaných na základě, a někdy v opozici, vůči práci Descartesově. Hlavními osobnostmi této tradice jsou Hobbes, Locke a Condillac. Odsud zkrácené označení „HLC“.

Jejích teorie se jeví v očích myslitelů dvacátého a dvacátého prvního století velice hrubá, neboť je náš pohled ovlivněn Saussurem, Fregem a do jisté míry Humboldtem. Ale některé z jejích klíčových předpokladů přešly také do analytické postfregeovské filozofie a rovněž do určitých odvětví teorie poznání.

Důležitým aspektem mé práce v této knize bylo odmítnutí zbývajících fragmentů odkazu HLC, a to skrze rozvinutí vzhledů obsažených v HHH. Výsledkem je (doufám) mnohem uspokojivější, a tudíž různorodější (ačkoli méně uspořádané) pojetí toho, v čem spočívá celek lidské schopnosti používat jazyk.

Mým původním záměrem, když jsem se do projektu pustil, bylo doplnit rozvíjení romantické teorie jazyka zároveň studií určitých proudů postromantické poetiky, kterou vnímám jako úzce spřízněnou. Započal jsem s prací na sklonku osmdesátých let dvacátého století a po řadě mnou způsobených přerušení jsem se dostal pouze k dokončení první části a vytvoření několika studií, které by mohly tvořit základ části druhé.

Proto jsem se rozhodl vydat tuto knihu o schopnosti jazyka, a pokračovat ve své práci o romanticích, abych dokončil (snad) část druhou, jakožto doprovodnou studii ke zde předložené. Na různých místech této knihy jsou náznaky, co by mělo být obsahem knihy druhé. Snad bude tato práce i sama o sobě dostatečně zajímavá, aby ospravedlnila separátní vydání.

Velkým přínosem pro mě byly debaty s řadou myslitelů, zejména shromážděných v síti okolo Centre for Transcultural Studie. Mezi nimi to byli zejména Akeel Bilgrami, Craig Calhoun, Dilip Gaonkar, Sean Kelly, Benjamin Lee a Michael Warner.

Mé velké poděkování patří Muhammadu Veljimu za obrovskou práci, kterou odvedl při přípravě rukopisu k vydání, a za poukazování na mezery, jež bylo potřeba zaplnit, zejména při hledání vhodných anglických překladů citací z ostatních jazyků, o ostatních vkladech ani nemluvě; nakonec mu jsem zavázán za vypracování rejstříku.

ČÁST I

Konstitutivní povaha
jazyka

Označující a konstitutivní pojetí

1

Jak porozumět jazyku? To je otázka, která nás provází od počátků naší intelektuální tradice. V jakém vztahu je jazyk k jiným znakům a ke znakům obecně? Jsou jazykové znaky arbitrární, nebo podmíněné (*motivated*)? Jakou vlastnost znaky a slova mají, když nesou nějaký význam? Jedná se o otázky velmi staré. Jazyk je v západní filozofii tématem již dlouho, ale jeho důležitost postupně rostla. Pro antiiku není ústředním tématem. Do popředí zájmu se začíná dostávat v sedmnáctém století, v díle Hobbesově a Lockově. Později, ve dvacátém století, dostupuje zájem o jazyk obsesivního zaujetí. Všichni nejdůležitější filozofové mají své teorie jazyka: Heidegger, Wittgenstein, Davidson, Derrida či „dekonstruktivisté“ rozličného ražení postavili jazyk do středu své filozofické reflexe.

Během epochy, kterou nazýváme moderní, od sedmnáctého století, probíhá neustálá diskuse, v níž na sebe reagují a vzájemně se inspiroují filozofové, ve snaze povahu jazyka pochopit. Domnívám se, že tuto debatu pomůže osvětlit, pokud rozlišíme dva velké druhy teorií. První nazývám „vymezuující“ (*enframing*) teorií. Tím rozumím pokus pochopit jazyk jako vymezenou či ohraničenou oblast v celkovém obrazu lidského života, chování, cílů a duševních cílů; lidský život

jako celek je však popsán a definován bez odkazu k jazyku. Ten je chápán jako jedna z funkčních oblastí celku žití, jenž sám je uchopen řadou způsobů. Celkový obraz však jazyku předchází, nebo jej lze přinejmenším charakterizovat nezávisle na pojetí jazyka.

Druhý typ teorií nazvu „konstitutivní“. Již název napovídá, že se jedná o protiklad vymezujícího druhu. Staví před nás vizi jazyka jako předpokladu umožňujícího nové účely, nové druhy jednání, nové významy, a není tudíž vysvětlitelný jako jedna ze sfér lidského života na jazyku nezávislého.

Představené koncepty vymezují hlavní rozdílné body obou teoretických přístupů. Jak se ovšem ukáže, liší se také v množství dalších důležitých otázek, a jejich vzájemný kontrast se projevuje na více úrovních. Proto se někdy hovoří o „označující a instrumentální“, resp. „konstitutivně-expressivní“ teorii. Dále se odlišují i v samotné definici hranic jevu, který chtějí vysvětlit, tj. jazyka; a v hodnocení validity atomistického a holistického modu vysvětlení. Je zřejmé, že každá teorie přináší k velmi rozdílnému chápání lidského života. Poněvadž však musíme do tohoto bludiště odněkud vkročit, budu se nejprve zabývat protikladem mezi vymezující a konstitutivní perspektivou, a postupně se doberu k dalším dimenzím sporu.

2

První, klasická a nejlivnější podoba vymezující teorie je souborem idejí rozvinutých ve spisech Lockových, Hobbesových a později Condillacových. Věnoval jsem se jí v *Language and Human Nature*¹. Tento druh teorie, zkráceně Hobbes-Locke-Condillac (HLC), se pokouší o uchopení jazyka v intencích moderní reprezentační epistemologie prosazené Descartem. Podle ní se v mysli nacházejí „ideje“. Ty jsou dílky předpokládané reprezentace skutečnosti, která je převážně „vnější“. Vědění spočívá ve vybudování souladu mezi skutečností a reprezentací. V jeho dosažení můžeme doufat pouze tehdy, když své ideje utváříme na základě náležité procedury. Naše představy

¹ Viz Charles Taylor: *Language and Human Nature*, in: *Philosophical Papers 1: Human Agency and Language*, Cambridge: Cambridge University Press 1985, s. 215–247.

o povaze věcí jsou konstrukcí, výsledkem syntézy. Otázkou je, zda bude naše konstrukce solidní, nebo ledabylá a zavádějící.

Jazyk hraje v takové konstrukci zásadní roli. Slova dostávají význam tak, že je spojíme s reprezentovanými věcmi skrze „představy“, jež tuto reprezentaci uskutečňují. Zavedení slov významně usnadňuje uspořádání představ do odpovídajícího obrazu. Jednotlivá pojetí se liší v tom, v čem spatřují ono usnadnění.

Pro Hobbese a Locka jde o možnost třídít věci do kategorií, a tak provést syntézu hromadně pro libovolné množství jednotlivin, zatímco intuice nevybavená jazykem by se omezovala na úmorné hledání souvislostí mezi každou jednotlivinou. Podle Condillaca nám zavedení jazyka dává možnost ovládat celý proces vytváření souvislostí (či asociací). Umožňuje nám „vládu nad vlastní představivostí“ (*empire sur notre imagination*).²

Konstitutivní teorie nachází svůj nejsilnější první výraz u Herdera, a to právě v kritice Condillaca. Ve věhlasné pasáži pojednání *O povaze a původu lidské řeči* převypravuje Condillacovu bajku, jak mohl jazyk vzniknout mezi dvěma dětmi, které se spolu ocitly na poušti.³ Všimá si, že v podaném výkladu něco podstatného schází – že je jeho předpokladem, co si klade za cíl vysvětlit. Chce objasnit zrod jazyka, přechod ze stavu, v němž dítě pouze vydává zvířecí zvuky na úroveň, kdy používá slova mající význam. Souvislost mezi znakem a obsahem myslí je přítomna už ve zvířecím zvuku (který Condillac nazývá „přirozeným znakem“); nemluvnata, stejně jako zvířata, budou například v nebezpečí křičet strachy. Proti tomu „ustavený znak“ (*instituted sign*) nově dává dítěti možnost zaměřit se na související ideu a manipulovat s ní, a tak usměrňovat hru představivosti. K uskutečnění přechodu stačí, že zkratka slepě narazí na možnost takto využívat souvislosti.

² Viz Thomas Hobbes: *Leviathan*, ed. Michael Oakeshott, Oxford: Blackwell 1989, s. 20 (Česky: Thomas Hobbes: *Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*, Praha, Melantrich 1941); John Locke: *An Essay Concerning Human Understanding*, ed. P. H. Nidditch, Oxford: Clarendon Press 1975, 3.3.2 (Česky: John Locke: *Esej o lidském chápání*, přel. Miloš Dokulil, Praha: OIKOYMENH 2012). Odkazy na toto dílo budou uváděny vždy třemi čísly: oddíl, kapitoly a odstavec; Étienne Bonnot de Condillac: *Essai sur l'Origine des Connaissances Humaines*, Paris: Vrin 2014, 1.2.4.45–46.

³ Johann Gottfried Herder: Über den Ursprung der Sprache, in: *Johann Gottfried Herder's Sprachphilosophie*, ed. Erich Heintel, Hamburg: Felix Meiner 1960, s. 12–14.

Vidíme klasickou formulaci vymezující teorie. Jazyk je uchopen jako soubor určitých prvků: idejí, znaků a jejich souvislostí, přičemž tyto prvky jazyku předcházejí. Představivost funguje a souvislosti existují předem i následně. Pouze má mysl nově možnost tento proces řídit. Tudíž výkřik strachu může sdělit přítomnost nebezpečí druhému, nyní jako volní akt, a nikoli pouze reflexivní chování. Jako způsob označení nebezpečí ho lze využít v uvažování o předpokladech a důsledcích určité formy ohrožení.

Popsané ovládání je samozřejmě něčím, co předtím neexistovalo. Ovšem jinak je v této teorii maximální kontinuita mezi stavem před jazykem a po jeho vytvoření. Prvky jsou totožné, jejich kombinování pokračuje, ale mění se směr.

Můžeme se domnívat, že právě tato kontinuita dává teorii její zdánlivou jasnost a vysvětlující sílu: jazyk je zbaven svého tajemství a vztažen analyticky k prvkům, které se jeví jako neproblematické.

Herder vychází z vhledu, že jazyk především umožňuje odlišný druh vědomí, které nazývá „reflektivním“ (*besonnen*). Proto se mu jeví Condillacovo vysvětlení s jeho kontinuitou tak frustrující a neuspokojivé. Vystavíme-li své pojetí na předem existujících prvcích, nejsme schopni pochopit povahu nového druhu vědomí, ani proces jeho vzniku. Proto obviňuje Condillaca z nezodpovězení skutečné otázky. „Abbé Condillac předpokládal celek jazyka jako vynalezený již před první stránkou své knihy.“⁴

Co rozumí Herder „reflexí“ (*Besonnenheit*)? To už je obtížnější vysvětlit. O rekonstrukci jsem se pokusil v textu *The Importance of Herder*⁵. Můžeme ji vyjádřit následovně: bytosti nevybavené jazykem (*prelinguistic beings*) mohou reagovat na věci, které je obklopují. Ale jazyk nám umožňuje uchopit něco *jako* to, co to je. Takové vysvětlení není zcela jasné, ale vede nás správným směrem. Abychom si jej vyjasnili, potřebujeme se zamyslet nad otázkou, co znamená používat jazyk.

Zeptáte se mě, jaký je toto tvar, a já řeknu „trojúhelník“. Řekněme, že to trojúhelník je. Řekl jsem to tedy správně. Ale co to znamená, mít pravdu v takovémto případě? Musím vědět, že „trojúhelník“ je *ten*

⁴ Ibid., s. 12.

⁵ Viz Charles Taylor: *Philosophical Arguments*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1995, s. 79–99.

správný pojem popisující danou věc. Snad jsem dokonce schopen své tvrzení zdůvodnit: „podívej, ta věc má tři rovné strany“. Ale někdy něco rozpoznám, a nedokážu přitom příliš říci jak. Zkrátka třeba *vím*, že poslouchám klasickou symfonii. Ovšem i v tomto případě uznávám, že otázka „proč?“ je zcela namístě; mohu si představit, že bych se jí zabýval hlouběji a vysvětlil bych, proč jsem si svým tvrzením jist.

Vidíme, že jisté porozumění problému je s popisnou funkcí jazyka neoddělitelně spjato. Slovo totiž může být správné nebo špatné, což se odvíjí od vlastností popisované entity. Bytost užívající jazyka k popisu věcí musí už předem rozumět vlastnostem věcí.

Nikdy bychom neřekli, že takový papoušek něco popisuje, jakkoli bezchybně zakrácá „správné slovo“. Při běžném plkání se pochopitelně sotva dotkneme otázky správnosti; pouze když si nejsme jistí a zkoumáme neprobádané hlubiny slov. Přesto se stále odkazujeme na významovou správnost, a víme, že se kdykoli můžeme vyjádřit špatně. Nemusíme se na správnost soustředit, ale jsme k ní vždy „citliví“.

Jazyk je tedy založen na citlivosti k otázce správnosti⁶, která se obrací k vlastnostem popisovaného. Můžeme hovořit o „niterné správnosti“. Zvažme pro lepší pochopení opačný případ. Existují jiné situace, v nichž lze znak (ve volném významu) použít správně nebo špatně. Řekněme, že cvičím krysy, aby lezly otvorem označeným trojúhelníkem, a nikoli kruhem. Krysy se naučí udělat správnou věc. Správné podmíněné chování je zde: reagovat pozitivně na trojúhelník. Krysa proleze otvorem s trojúhelníkem stejně, mohli bychom říci, jako já řeknu slovo „trojúhelník“, když ho uvidím.

Rozdíl je však jasně patrný. Prolézt otvorem s trojúhelníkem je správná reakce proto, že vede k sýru na konci bludiště. Správnost, která tu platí, je definována úspěchem při plnění úkolu, totiž sežrat sýr. Poněvadž pro splnění úkolu je potřeba správně zareagovat na podnět, můžeme hovořit o „správné reakci“. Jedná se ovšem o odlišný druh správnosti, než při použití slova pro popis určitých vlastností věci.

---

⁶ Tento bod je dalším aspektem ústřední intuice filozofie po Fregeovi. Sdíleli ji mnozí, navzájem odlišní filozofové na přelomu devatenáctého a dvacátého století; nejen Frege a Russel, nýbrž také Husserl a Meinong. V jádru je myšlenka, že jazyk a logické vztahy, které umožňuje, nelze zachytit pomocí empirické vědy, např. psychologie, poněvadž se musíme vyrovnat se zásadní otázkou platnosti (*Geltung*). „Psychologismus“ Johna Stuarta Milla a ostatních myslitelů devatenáctého století, kteří chtěli redukovat logiku na psychologii, byl jednoznačně odvržen.

Nemohl by však někdo namítnout, že přeci krysa dělá něco podobného? Nerozpoznává, že trojúhelník značí „sýr“? Nejde dokonce o reakci na vlastnost otvoru s trojúhelníkem, ačkoli pouze instrumentální? Lze tvrdit, že krysa utváří své jednání podle té vlastnosti otvoru, že se za ním vždy nachází sýr.

Vhodným „překladem“ jejího porozumění trojúhelníku je „běž tudy“. Posun překladu nás však varuje, že oba druhy porozumění nelze ztotožnit. Situace krysy má jistě určité charakteristiky, v jejichž světle je „běž tudy“ náležitou reakcí na trojúhelník. Ale správná reakce nemá nic společného s rozpoznáním charakteristik věci samé. Proto nemá smysl otázka, z kterého popisu situace vychází správná krysí reakce – zda „tam je sýr“, „kde je odměna“, nebo „kudy se pustit“.

Uvedený příklad nám měl naznačit rozdíl mezi odpovídající odpovědí na určité charakteristiky situace a na druhé straně jejich rozpoznáním a explicitním určením. Dostáváme se za pouhou reakci, nebo alespoň k reakci osobitého druhu, vyjádřenou slovy. Charakteristiku situace nebo předmětu definujeme užitým slovem, tudíž musíme být citliví k vnitřní správnosti, to je k faktu, že slovo užíváme *právě kvůli* této charakteristice; jinak se nejedná o slovo ve vlastním smyslu.⁷

Krysa reaguje na „podněty“, které se obejdou bez definice charakteristik, pouze ji ženou za uspokojením potřeb. Jinak řečeno tehdy, kdy úkol obnáší reakci na podněty, je správné signální chování definováno úspěchem při plnění úkolu. Pokud úspěch není přímo definován správným pochopením – což v případě nalezení sýra skutečně není –, nemusí se správná reakce zdržovat žádnou definicí charakteristik; stačí udělat správnou věc, a přitom je možné situaci chápat komplexně, nebo vůbec. Krysa zkrátka běží správnou cestou, a o vlastnostech trojúhelníků nic vědět nepotřebuje.

Správnost popisu má odlišnou podstatu.

Nelze ji postihnout úspěšným splněním úkolu – pokud se sám úkol nedotýká vnitřní správnosti. Jinými slovy, vnitřní správnost

⁷ Nic v naší zkušenosti neodpovídá bezeslovnému světu krysy. Dovedeme si ovšem představit posun od neuvědomělého činu. Občas jsme vyzváni, abychom vyjádřili, na co reagujeme, co nás dráždí na chování druhého člověka, nebo co je nám naopak příjemné. Vyslovením dáváme explicitní tvar prvkům situace, které utvářely naše pocity a chování, ale dosud nebyly definovány. Náš postoj se tím mění, a mnohdy se nám otevřou nové možnosti. Zdůrazňuji: příklad s krysou nemá za cíl nahlédnout do zvířecího světa, poněvadž náš svět je převážně artikulovaný, i když neuvědoměle. Ještě se k tomu vrátím.

nelze redukovat na „úkolovou“ správnost: kdykoli něčeho dosahujeme pomocí jazyka, musíme se obracet k vnitřní správnosti.⁸

Můžeme zkoumaný rozdíl také pojmut jinak, pomocí pojmu „uvědomění“ (*awareness*). Pro živočicha „A“ nepoužívajícího jazyk být si vědom „X“ znamená, že „X“ utváří jeho reakce. „A“ reaguje na „X“ typickými způsoby: pokud „X“ je potrava a „A“ má hlad, snaží se ji získat, pokud není odrazen. Pokud je „X“ dravec, „A“ utíká; je-li „X“ překážka, „A“ ji obejde atd. V protikladu k tomu jazykové uvědomění „X“ není omezeno na spouštění určité typické reakce nebo škály reakcí podle okolností. Můžeme jej chápat jako uvědomění nezávislé či paralelní k systému reakcí na podněty. Lepší ale bude říci, že je v něm obsažen nový druh odpovědi na podnět, tj. jazykové rozpoznání, které nemůžeme ztotožnit s jakoukoli behaviorální reakcí.

Jazykové uvědomění může být přítomno i tehdy, když svou reakci na úrovni chování potlačím (sice vidím, že jsi nebezpečná povaha, ale přesto neuteču); nebo, i když takto zareaguji, je v jazykovém rozpoznání obsaženo cosi navíc k samotné reakci. Přirozeně i mezi ostatními živočichy pozorujeme vědomí podnětů, které nevzbudí žádnou reakci, ačkoli normálně k ní vede: nažraný dravec pozoruje kořist, ale nic nedělá. Ve stejném případě ale u člověka dochází k reakci, kterou nazývám jazykové uvědomění.

Jazykové uvědomění je jiného druhu než signální reakce; jedná se o zacílené vědomí objektu, nazvěme jej „W“. Je v něm obsaženo ono usebrání pozornosti, které Herder nazývá „reflexí“ či *Besonnenheit*, v oné pasáži, kde tento pojem prvně uvozuje⁹.

⁸ Výše promyšlený příklad může být zpochybně následovně – člověk zde tvoří podněty, zatímco krysa na ně pouze reaguje. Ovšem uvažme následující: někteří ptáci jsou geneticky vybaveni, aby když jeden spatří dravce, zakřičí a všichni uletí. Jedná se o „správné užití“ signálu – lze si představit katastrofální následky, které by měl „nesprávný“ křik ptáka s poškozeným syringem. Podobně jako předtím však nemůžeme zodpovědět otázku po přesném „překladu“ ptačího křiku: je to „jestřáb!“, „dravec!“ nebo snad „padáme odsud!“?

⁹ Člověk projevuje reflexi tehdy, když síla jeho duše koná natolik svobodně, že z celého oceánu vjemů, jež ji zaplavuje skrze smysly, dokáže takřikajíc oddělit a pozastavit jedinou vlnu, jí věnovat svou pozornost a být si své pozornosti vědoma. Člověk projevuje reflexi tehdy, pokud z celého snu vznášejícího se před ním dokáže procitnout k okamžiku bdělosti, svobodně prolít u jediného obrazu, v klidu a s jasností se mu věnovat a rozlišit charakteristické znaky určující právě tento předmět a žádný jiný.

Ve světle těchto úvah se vraťme k příkladu s krysou učící se hledat cestu k sýru. Vidíme možnou dvojnásobnost formulací typu: „ví, že toto je správný otvor, kterým jít“. Ve vztahu ke kryse se jedná pouze o znalost vhodné reakce na podnět. V jiném kontextu by však znamenala „umí správně uplatnit popis objektu ‚otvor, kterým se má jít‘“. Celý smysl dosavadní diskuse spočívá ve zdůraznění odlišností mezi oběma schopnostmi. První schopnost nevyžaduje spojování jakýchkoli znaků s realitou na základě jejich charakteristik; druhá je podstatně založena na citlivosti k oněm charakteristikám.

Řada diskusí týkajících se chování zvířat je poznamenána zaměřováním těchto schopností, zvláště spor o šimpanzí „jazyk“. Přenechme úvahy o jednotlivých argumentech, zda jsou šimpanzi skutečně schopni náležitým způsobem používat znaky, aktérům sporu; podívejme se na něj pouze z hlediska naší diskuse. Pokud živočich používá znak „banán“ jenom, když vidí banány, nebo „chci banán“, když ho skutečně chce, nemůžeme na základě toho s jistotou tvrdit, jak používá znaky. Možná se jedná o schopnost prvního druhu: zvíře ví, jak hýbat rukama, aby dostalo banány, nebo touží po pozornosti a pochvale od cvičitele. Zároveň je ovšem znak spojen s objektem určitých charakteristik, totiž zakřiveným, válcovitým a žlutým ovocem. Z toho ale neplyne, co je smyslem jeho gest, zda jsou reakcí právě na uvedené charakteristiky.

Pouze v druhém případě by měli šimpanzi jazyk téhož druhu, který máme my. V prvním představuje jejich používání znaků spíše chytré účelové představení, které u šimpanzů známe, stejného druhu jako např. posouvání krabic, aby se dostali k věcem mimo svůj dosah.¹⁰

[Der Mensch beweist Reflexion, wenn die Kraft seiner Seele so frei wirkt, daß sie in dem ganzen Ocean von Empfindungen, der sie durch alle Sinne durchrauscht, eine Welle, wenn ich so sagen darf, absondern, sie anhalten, die Aufmerksamkeit auf sie richten und sich bewußt sein kann, daß sie aufmerke. Er beweist Reflexion, wenn er aus dem ganzen schwebenden Traum der Bilder, die seine Sinne vorbeistreichen, sich in ein Moment des wachen sammeln, auf einem Bilde freiwillig verweilen, es in helle, ruhigere Obacht nehmen und sich Merkmale absondern kann, daß dies der Gegenstand und kein anderer sei]; J. G. Herder: Ursprung, 24.

¹⁰ Wolfgang Köhler: *The Mentality of Apes*, London: Kegan Paul, Trench and Tubner 1925. Pozorujeme tendenci pokládat jakékoli sofistikované signální chování zvířat podobající se lidské schopnosti jazyka za doklad, že již vykonala část cesty k jazyku. Mnoho takových kroků však může být vykonáno, aniž by se tím rušil zásadní rozdíl rozpoznávaný Herderem. Kočkodani ovládají ne jeden, ale tři poplašné signály, vyhrazené leopardům, orlům a hadům; každý vyvolá přiměřenou